

AUSTRALIANKELPIEN JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMA

SISÄLLYSLUETTELO

1. YHTEENVETO	3
2. Australiankelpien taustaa	4
2.1 <i>Rotumääritelmä</i>	4
3. Rotuyhdistys	6
3.1 <i>Jalostustoimikunta</i>	7
4. Nykytilanne	8
4.1 <i>Populaation koko ja rakenne</i>	8
4.2 <i>Luonne ja käyttöominaisuudet</i>	11
4.3 <i>Terveys</i>	12
4.3.1 <i>Muut perinnölliset sairaudet ja viat</i>	13
4.4 <i>Ulkomuoto</i>	14
5. Jalostuksen tavoitteet ja strategiat	15
5.1 <i>Visio</i>	15
5.2 <i>Uhat ja mahdollisuudet</i>	15
5.3 <i>Varautuminen ongelmiin</i>	15
5.4 <i>Toimintasuunnitelma JTO:n toteuttamiseksi</i>	16
6. Tavoiteohjelman toteutumisen seuranta	17
7. Kasvattajan vastuu	17
8. <i>Lähteet</i>	17
9. <i>Kuvat ja taulukot</i>	17

1. YHTEENVETO

Jalostuksen tavoiteohjelman tarkoituksena on koota yhteen oleellinen tieto rodusta, sen taustoista ja jalostuksen suunnittelussa ja toimeenpanossa tarvittavista taustatekijöistä. Sen avulla voidaan ohjata rodun kehitystä määrätietoisesti ja pitkäjänteisesti. Tavoiteohjelmaan perehtyminen ja sen tunteminen on rodun kasvattajille ja miksei harrastajillekin ensiarvoisen tärkeää. Rotukohtaisen tavoiteohjelman tarkoitus on antaa myös rodun ulkopuolelle tärkeää tietoa rodun tilasta ja rotuyhdistyksen toiminnasta ja sen kyvystä hoitaa sille uskottua tehtävää.

Jalostuksella tarkoitetaan määrätietoisella valinnalla ja suunnitelluilla parituksilla aikaan saatua eläinkannan laadun parantamista. Laadun nousu johtuu siis pelkästään perinnöllisistä tekijöistä. Eläinten saama ravinto, hoito ja koulutus nostavat toki niiden tasoa, mutta tällöin kyse ei ole jalostuksesta. Näin aikaan saatu tason parannus ei periydy.

Ohjelmassa pyritään tuomaan julki ne tavoitteet, joita australiankelpieiden jalostukselle olisi asetettava. Ohjelma ei ole mikään ikuinen totuus ja sitä on tarkastettava ja painopisteitä on muutettava aina tarpeen vaatiessa.

2. Australiankelpien taustaa

Australiankelpien esi-isänä pidetään vanhaa, pohjoisskottilaista, collietyyppistä paimenkoiraa, josta polveutuvat myös muut colliesukuiset koirat. Vuoden 1860 kieppeillä vietiin kaksi lyhytkarvaista, pystykorvaista, black & tan -väristä paimenkoiraa Skotlannista Australiaan. Näitä koiria voidaan pitää rodun kantakoirina.

Australiankelpie on jalostettu työskentelemään vaativissa olosuhteissa. Australiassa tilat ovat tuhansien hehtaarien kokoisia ja lammaslaumat ovat tuhatpäisiä. Rotua kehitettäessä oli tavoitteena saada luonnostaan paimentava, itsenäiseen työskentelyyn kykenevä koira. Tärkeää oli myös se, että koira ei ollut ohjaajasidonnainen, vaan se kykeni toimimaan vieraidenkin ihmisten kanssa.

Lampaiden lisäksi kelpiä voidaan käyttää apuna myös nautojen, sikojen sekä siipikarjan paimennuksessa.

2.1 Rotumääritelmä

FCI Rotumääritelmä Nro 293 (Hyväksytty: FCI 11.9.1989, käänös SKL-FKK 3.3.1994)

Alkuperämaa: Australia

Käyttö: seura-, paimen- ja palvelukoira

FCI -luokitus: Ryhmä 1: Lammas- ja karjakoirat, Jaosto 1: lammaskoirat

Yleisvaikutelma

Notkea, toimelias, hyvärakenteinen, hyväkuntoinen ja lihaksikas koira, jolla on joustavat raajat. Kykenee työskentelemään väsymättä. Ei millään lailla hento.

Luonne

Hyvin tarkkaavainen, innokas ja erittäin älykäs; lauhkea, sopeutuvainen, väsymättömän tarmokas, uskollinen ja työteliäs. Luontainen taipumus lampaiden paimennukseen sekä maastossa, että kotipiirissä. Kaikki muut kuin käyttökoiramaiset piirteet epätyypillisiä.

Pää

Pää suhteessa koiran kokoon. Kallo hieman pyöristynyt, leveä korvien välistä. Otsan profiili suora, selvä otsapenger. Posket eivät karkeat eivätkä ulkonevat, vaikkakin otsaa kohti pyöristynyt. Otsa selväpiirteinen. Kuono mielellään hieman kalloa lyhyempi. Tiiviit huulet. Kirsun väri turkin väriin sointuva. Pää kokonaisuudessaan hieman kettumainen, ilmettä pehmentävät mantelinmuotoiset silmät.

Silmät

Mantelinmuotoiset, keskikokoiset, selkeäpiirteiset. Ilme älykäs ja innokas. Silmät väriltään ruskeat, sointuen turkin väriin. sinisillä koirilla vaaleammat silmät sallitut.

Korvat

Pystyt, teräväkärkiset, ohuet, mutta tyvestään vahvat; kaukana toisistaan ja ulospäine suuntautuneet, ulkoreunastaan hieman pyöristynyt, kohtuullisen kokoiset. Korvan sisäpuoli karvainen.

Purenta

Hampaiden tulisi olla hyväkuntoiset, vahvat ja tasaisin välein sijoittuneet, alaetuhampaat koskettavat kevyesti yläetuhampaita eli leikkaava purenta.

Kaula

Kohtuullisen pituinen, vahva, hieman kaartuva, vähitellen lapoihin sulautuva. Ei kaulanahkaa; reilu kaulus.

Eturaajat

Lavat kuivat, lihaksikkaat, viistot, lapaluiden kärjet lähekkäin. Lapa ja olkavarsi hyvin kulmautuneet. Kyynärpäät eivät sisä- eivätkä ulkokierteiset. Eturaajat lihaksikkaat, luusto vahva, mutta ei kömpelö, raajat edestä katsoen suorat ja yhdensuuntaiset. Sivulta katsoen välikämmen hieman viisto mahdollistaen liikkeiden joustavuuden ja nopeat käännökset.

Runko

Kylkiliuut hyvin kaareutuneet ja rintakehä pikemminkin syvä kuin leveä. Tiivis suora selkälinja, vahvat ja lihaksikkaat lanteet, kupeet syvät. Koiran pituus eturinnasta pakaroihin on säkäkorkeutta pidempi suhteessa 10:9.

Takaraajat

Takaosa leveä ja voimakas, lantio melko pitkä ja viettävä, polvet hyvin kulmautuneet, kinner melko matala. Takaa katsottuina takaraajat ovat kintereestä kypäliin suorat ja yhdensuuntaiset, eivät ahtaat eivätkä liian leveäasentoiset.

Käpälät

Pyöreät, vahvat, syvät päkiät. Varpaat tiiviit ja hyvin kaareutuneet. Kynnet vahvat ja lyhyet.

Häntä

Levossa hyvin loivalla kaarella riippuva. Koiran innostuessa häntä voi kohota; muttei koskaan hännäntyven kautta vedettyä pystysuoraa linjaa edemmäksi. Selvästi harjamainen karva. Häntä kiinnittynyt viistoon lantion jatkoksi ja ulottuu kutakuinkin kintereeseen.

Liikkeet

Suurilla aukeilla työskentelevältä lammaskoiralta vaaditaan lähes rajatonta kestävyyttä, siksi kelpien on oltava terveesti rakentunut ja terveesti liikkuva. Taipumus pihtikinttuisuuteen, länkisäärisyyteen, jäykkyyteen, löysiin kyynärpäihin tai rajoittuneisiin, kehrääviin tai ristiin astuviin liikkeisiin on vakava virhe. Liikkeiden tulee olla vapaat ja väsymättömät ja koiran tulee kyetä vauhdissa nopeisiin käännöksiin. Nopeassa ravissa taipumus yksijälkisyyteen, mutta levossa koira seisoo tasapainoisesti.

Karvapeite

Kaksinkertainen karvapeite, pohjavilla lyhyt ja tiheä. Peitinkarva on tiivis, jokainen karva on kova, suora ja ihonmyötäinen tehden karvapeitteestä sateenkestävän. Rungon alla raajojen takaosiin asti karvapeite on pitempää muodostaen reisissä hieman housuja. Päässä (korvien sisäpuolet mukaan lukien) ja raajojen etupuolella sekä kypälissä karva on lyhyttä. Kaulassa karva on pitempää ja tiheämpää muodostaen kauluksen. Hännässä selvä harja. Liian pitkä tai lyhyt karvapeite on virheellinen. Rungossa karvan tulee olla n. 2-3 cm:n pituisia.

Väri

Musta, musta ruskein merkein, punainen, punainen keltaisin merkein, fawn, suklaanruskea tai savunsininen.

Koko

Uroksen säkäkorkeus 46-51 cm ja nartun 43-48 cm.

Virheet

Kaikki poikkeamat rotumääritelmästä virheen vakavuuteen suhteutettuna.

HUOM

Uroksilla tulee olla kaksi silminnähdän normaalia kivistä täysin kivespusseihin laskeutuneina.

3. Rotuyhdistys

Suomen Border Colliet & Australian Kelpiet ry perustettiin vuonna 1990 ja sen kotipaikka on Helsinki. Yhdistyksen toiminta käsittää koko maan ja sen tarkoituksena on Suomen Kennelliitto - Finska Kennelklubben ry:een kuuluvana edistää Suomessa puhdasrotuisten ja terveiden bordercolliiden ja australiankelpieiden kasvatusta ja jalostusta sekä niiden käyttöä ja tunnetuksi tekemistä. Yhdistys on rotua harrastava yhdistys, jonka tavoitteena on tulla rotujärjestöksi tulevaisuudessa.

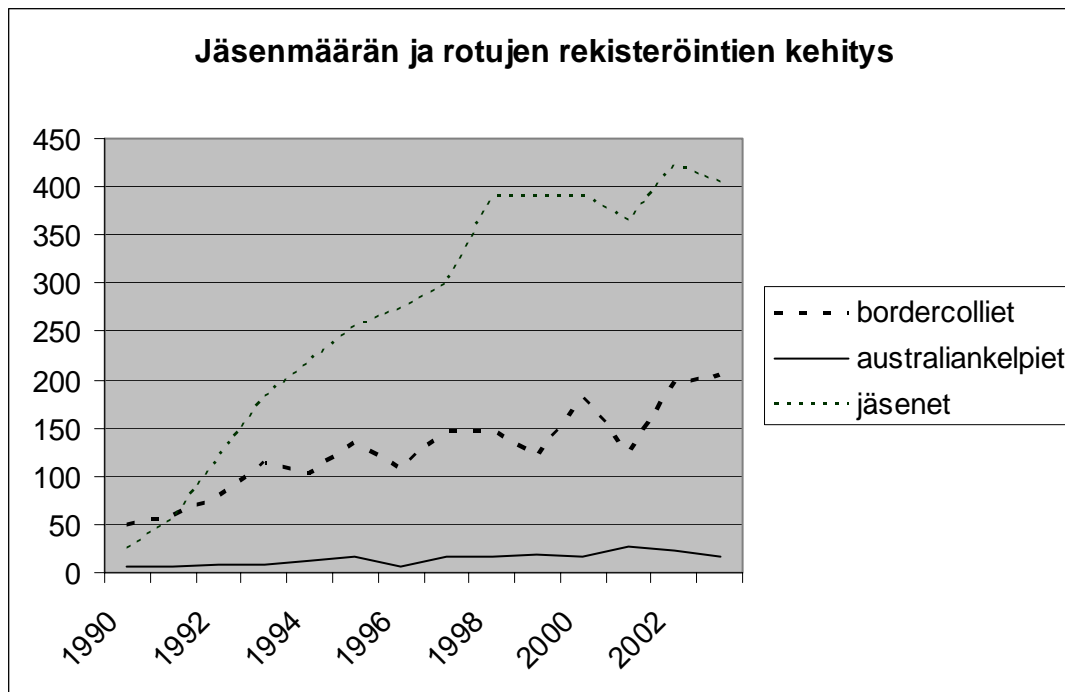
Suomen Palveluskoiraliitto toimii rotujemme rotujärjestönä. Käytännössä rotujen jalostuksen valvominen kuuluu kuitenkin Suomen Border Colliet & Australian Kelpiet ry:lle. Yhdistys kuuluu myös SuKoKa, Suomen Koirankasvattajat ry:hyn ja Kokonaisvaltaisen Koiranjalostuksen Tuki HETI ry:hyn.

Yhdistys tekee rotuja tunnetuksi julkaisemalla jäsenlehteä, vuosikirjaa ja rotuesitteitä, ylläpitämällä yhdistyksen www-sivuja, järjestämällä keskustelu-, neuvonta- ja koulutustilaisuuksia, kurseja, leirejä, näyttelyitä, kokeita ja kilpailuja. Yhdistys seuraa kenneltoimintaan liittyvää kehitystä niin kotimaassa kuin ulkomailla sekä ylläpitää yhteyksiä mm. Suomen Kennelliittoon, Suomen Palveluskoiraliittoon ja Helsingin Seudun Kennelpiiriin. Tarvittaessa yhdistys antaa lausuntoja sekä muuta apua järjestön toiminnan puitteissa, ulko- muototuomarikoulutuksessa, koetuomarikoulutuksessa, rotukirjan ja koirarekisterin pidossa.

Yhdistys kokoontuu vuosittain kahteen varsinaiseen kokoukseen, syys- ja kevätkokoukseen. Yhdistyksen jäseninä ovat yksityiset henkilöt. Yhdistyksen hallinnosta huolehtii syyskokouksen valitsema hallitus, johon kuuluu puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan lisäksi kuusi varsinaista jäsentä sekä yksi varajäsen. Hallitus asettaa tarpeellisen määrän alaisuudessaan toimivia toimikuntia valmistelemaan tai hoitamaan niille annettuja tehtäviä. Jalostustoimikunnan puheenjohtajan valitsee syyskokous kahdeksi vuodeksi kerrallaan.

Yhdistyksen jäsenmäärä vuoden 2003 lopussa oli 405.

Taulukko 1. Yhdistyksen jäsenmäärän sekä molempien rotujen rekisteröintien kehitys 1990 - 2003

3.1. Jalostustoimikunta

Suomen Border Colliet ja Australian Kelpiet ry:n jalostustoimikunta on aloittanut toimintansa vuonna 1996. Sen pääasiallinen tehtävä on ollut rotujemme terveystulosten ja koe-käyntien tilastointi. Jalostustoimikunta on ja tulee jatkossakin olemaan lähinnä tietoa keräävä ja tilastoja kokoava elin, joka pyrkii jakamaan saamaansa tietoa yhdistyksen jäsenille ja rotujemme kasvattajille. Jalostustoimikunta toimii nykyään työryhmäperiaatteella. Kummallakin rodullamme on oma työryhmä, joka keskittyy ja käyttää voimavaroja oman rotunsa asioihin. Yhdessä nämä työryhmät ja jalostustoimikunnan puheenjohtaja muodostavat SBCAK ry:n jalostustoimikunnan. Jalostustoimikunnan tulevaisuuden näkymissä on tilastoinnin ja aktiivisen tiedottamisen lisäksi kasvattajaluentojen sekä jalostustarkastusten järjestäminen. Toimikunta on vastuussa toiminnastaan ja tuloksista yhdistyksen hallitukselle.

4. Nykytilanne

4.1 Populaation koko ja rakenne

Pohjoismaissa kelpiä tällä hetkellä on eniten Ruotsissa, jonne se tuotiinkin ensimmäisenä Pohjoismaista. Suomessa levinneisyys on toiseksi suurin. Myös Tanskassa ja Norjassa on rekisteröintejä, pienessä mittakaavassa. Tanskassa kelpien suosio on viime vuosina hiipunut ja rekisteröinnit laskeneet.

Hollannissa kelpien suosio on koko ajan kasvanut. Hollannin kantakoirat polveutuvat Australiasta, mutta kuitenkin suurelta osin yhden kennelin linjoista. Saksassa on muutamia kelpiä, lähinnä kuitenkin työkoiratyyppisiä (workingkelpie), jotka nekin ovat Australian tuontejä.

Ensimmäiset kelpiä tuotiin Suomeen 1970-luvun alussa. Koirat edustivat työlinjaa, näin ollen ne kuuluivat ns. paimenkoirarekisteriin (joka ei ollut SKL:n alainen rekisteri) ja ne tuotiin lähinnä työkoiriksi maataloille. Ensimmäinen näyttelylinjainen kelpie (koirat jotka kuuluvat Kennelliiton rekisteriin) tuotiin Suomeen Ruotsista vuonna 1984.

Ensimmäinen pentue Suomeen syntyi vuonna 1988. Kelpiä rekisteröintimäärät ovat pysyneet melko pieninä, joskin hieman kasvua on havaittavissa. Viime vuosina luku on ollut noin 20 koiran kieppeillä. Täällä syntyneiden koirien lisäksi Suomeen on tuotu kelpiä pääasiassa Ruotsista. Nykyinen kanta pohjautuu hyvin pitkälle ruotsalaiseen ja Australiasta Ruotsiin tuotuihin koiriin.

Rekisteröintimäärät eivät ole vaihdelleet vuosittain kovinkaan paljon. Tuonnit ovat olleet lähes yksinomaan Ruotsista, jokunen yksilö on tuotu Australiasta ja Tanskasta.

<i>Vuosi</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>
Tuonnit	2	3	2	3	3	3	3	4	3	1	6
Syntyneet	3	5	6	10	14	4	13	12	15	16	20
Yhteensä	5	8	8	13	17	7	16	16	18	17	26

Kuva 1
Rekisteröinnit vuosina 1991 – 2001

Jalostukseen käytettyjen urosten ja narttujen määrästä voitaisiin tehdä johtopäätös, että koiria on käytetty tasaisesti jalostukseen, sillä vain harvalla yksilöllä on ollut enemmän kuin yksi pentue. Tämä johtopäätös kuitenkin vääristää totuutta, sillä tarkempi tutkimus osoittaa, että käytetyissä koirissa on hyvin monta täys- ja/tai puolisisarusta, jolloin geneettinen kanta on kuitenkin hyvin suppea. Joka taas johtuu kelpien kapeasta kannasta koko maailmassa.

Jalostukseen käytetyt urokset ja nartut

Urokset 1991 - 2001

<i>Uroksen nimi</i>	<i>Jälkeläiset</i>	<i>Pentueet</i>	<i>Pentuekoko</i>
Inghall ´s Blue Exelenth	20	4	5
Bestseller Robinson Crusoe	9	1	9
Bestseller Nobel Prize	7	2	3,50
Almdalens E-Pojken	6	1	6
Bestseller Last Warning	6	1	6
Seri	6	1	6
Swingtail Sandman	6	1	6
Bestseller Lion King	6	1	6
Chiffer ´s Egon	5	1	5
Evallen ´s Chocolate Emil	5	1	5
St. Toröje ´s Bare	5	1	5
St. Toröje ´s Black Jack	5	1	5
Meringa ´s Drogo	4	1	4
Nemårs Svart Opal	4	1	4
Quilpies Kotte Karuso III	4	1	4
Stormkappans Scrap	4	1	4
Evallen ´s Black Charles	3	1	3
Bestseller Nemo The Captain	3	1	3
Goolarabang Razor Jack	3	1	3
Nemårs Oscar	3	1	3
Yhteensä	114	24	4,75

Kuva 2
Jalostukseen käytetyt urokset vuosina 1991 - 2001

nartut 1991 - 2001

<i>Nartun nimi</i>	<i>Jälkeläiset</i>	<i>Pentueet</i>	<i>Pentuekoko</i>
Bestseller Rin-Tin-Tin	15	3	5
Swingtail Shy Wallaby	9	2	4,5
Bestseller Ice and Fire	9	1	9
Bestseller Dirlan Daa	8	2	4
Bestseller Ihana Iines	6	1	6
Bestseller Nine One One	6	1	6
Bestseller Saro Wiwa	6	1	6
Bestseller Rantanplan	6	1	6
Glimmergruvans Tess	6	1	6
Swingtail Sheep ´s Eyes	6	1	6
Bestseller Vidal Sassoon	5	1	5
Chiffer ´s Faxa	5	1	5
Donna	5	1	5
Bestseller Juliet Jones	4	1	4
Inghall ´s Blue Earlybird	4	1	4
Stormkappans Vista	4	1	4
Bestseller Final Countdown	3	1	3
Bestseller Flipflap Floppy	3	1	3
Inghall ´s Catja	3	1	3
Bestseller Flash Light	1	1	1
Yhteensä	114	24	4,75

Kuva 3
Jalostukseen käytetyt nartut vuosina 1991 - 2001

Sukusiitosaste ilmaisee, kuinka suuressa osassa kaikista geenipareista geenit ovat perinnöllisesti kaksinkertaistuneet. Geenien kaksinkertaistuksessa, mikä automaattisesti seuraa siäsiitosta, kaksinkertaistuvat myös vikoja ja sairauksia aiheuttavat perintötekijät. Seurauksena voivat olla erilaiset henkiset ja fyysiset viat, alentunut hedelmällisyys ja niistä seuraavat sairaudet, aineenvaihduntahäiriöt ja muut vauriot (P.E. Sundgren).

Sukusiitosaste (käytetään myös termiä sukusiitoskerroin tai sukusiitosprosentti) on matemaattinen arvo, joka kuvaa yksilön mahdollisuutta periä esivanhempiensa identtisiä geenejä vanhemmiltaan. Rodussa esiintyvät, yksilöiden korkeat sukusiitoskertoimet kertovat perinnöllisen vaihtelun katoamisesta, sillä geenit yhdenmukaistuvat sukusiitosasteen kasvaessa. Yhdenmukaistuminen voi olla myös positiivista ja sillä vakiinnutetaan tiettyjä ominaisuuksia rotuun. Lisääntyvä yhdenmukaistaminen aiheuttaa kuitenkin myös monen piilevän, ei toivotun ominaisuuden esiintulon ja vakiintumisen rotuun. Ennen kaikkea piilevät heikoustekijät ja sairaudet lisääntyvät vähitellen.

Sukusiitoskerttoimen laskemiselle on olemassa useitakin eri laskukaavoja. Eniten käytetty ja perinteisin lienee $F_x = S[(0,5)^{n+n'+1} * (1+FA)]$ (L. Vuolasvirta, Koiranjalostuksen opas 1957). Kaavassa $n+n'$ on niiden sukupolvien lukumäärä, jotka erottavat yhteisen esivanhemman ko. koiran isästä ja emästä. FA on yhteisen esivanhemman oma sukusiitoskerroin. Se lasketaan samoin kuin F_x . Saatua tulos kerrotaan ja näin sadalla saadaan sukusiitosprosentti. Nykyään on olemassa jo hyviä tietokoneohjelmia, jotka laskevat sukusiitosprosentit syötetyistä sukutauluista automaattisesti.

On mahdotonta seurata, miten yksittäiset geenit periytyvät sukupolvelta toiselle ja siten sen perusteella laskea, mikä on kahden yksilön välinen todellinen sukulaisuusaste. Laskukaavan mukainen sukusiitosaste on siis summittainen, mutta se kertoo kuitenkin suuntaa antavasti jalostuksellisesti arvokasta tietoa sikäli, että se on korkein mahdollinen arvo, jonka jalostusyhdistelmä sisällään pitää.

Korkein mahdollinen sukulaisuusaste kahden koirayksilön välillä on normaalitilanteessa 50 %, sillä sukulaisuusaste puolittuu jokaisessa sukupolvessa.

- * Isä-tytärparitus: sukusiitosaste on 25 %
- * täyssisarusten paritus: 25 %
- * puolisisarukset 12,5 %

Suomessa syntyneet australiankelpiet pohjautuvat pääasiassa ruotsalaisiin ja Australiasta Ruotsiin tuotuihin koiriin. Kuitenkin geneettinen kanta on kovin suppea. Jalostukseen on käytetty hyvin paljon täys- ja/tai puolisisaruksia. Tutkimuskohteena olleen kymmenvuotijakson (1991 - 2001) ajalta laskettiin sukusiitosprosentit pentueittain sekä 5- että 10-sukupolven osalta. Ajanjakson aikana Suomessa rekisteröitiin 24 pentuetta.

5-sukupolven mukaan laskettuna korkein yksittäinen sukusiitosprosentti oli 12, yleisin oli kuitenkin 0 (13/24). Tämä ei sinällään vaikuta kovin huolestuttavalta. Kun sukusiitosprosentti laskettiin 10-sukupolven mukaan, oli 17/24 pentueessa sukusiitosprosentti yli 5 ja 8/24 pentueessa sukusiitosprosentti yli 10. Tästä voidaan päätellä, että samat koirat tai niiden täys- ja/tai puolisisarukset toistuvat monien sukupolvien ajan eri linjoissa.

Keskimääräinen sukusiitos % vuosina 1991 - 2001

<i>Vuosi</i>	<i>5 sukupolvea</i>	<i>10 sukupolvea</i>
1991	0	5
1992	0	1
1993	4	12
1994	0	8
1995	0,30	7
1996	4	15
1997	0	6,5
1998	0	2,7
1999	4,3	9
2000	5,8	9
2001	3,3	8,3
<i>Keskim.</i>	<i>2,3</i>	<i>7,3</i>

Kuva 4
Keskimääräiset sukusiitosprosentit vuosina 1991 - 2001

4.2 Luonne ja käyttöominaisuudet

Jalostuksessa tulee pyrkiä kasvattamaan hyvä luonteisia australiankelpieitä, jotka sopeutuvat hyvin nykypäivän elämän ja monipuoliseen harrastustoimintaan. Arkoja, hermostuneita tai aggressiivisia koiria ei tule käyttää jalostukseen. Tavoitteena tulisi olla, että ainakin kaikki jalostukseen käytettävät yksilöt luonnetestattaisiin.

Kasvattajien tulee myös kiinnittää huomiota pennunostajien ohjaukseen kelpien kasvattamisessa yhteiskuntakelpoiseksi sekä mukavaksi perhekoiraksi, sillä rotu on erittäin vilkas ja väsymättömän työteliäs. Kelpie vaati johdonmukaisen kasvatuksen.

Alkuperäistä käyttöominaisuutta ei myöskään pitäisi unohtaa rodun tämän hetkessä jalostuksessa. Kuitenkin Suomen lammastalous on niin olematonta, joten kelpielle korvaavaa toimintaa on mm. agility -, palveluskoira -, tottelevaisuuskokeet. Myös näissä lajeissa tarvitaan kelpielle ominaista älykkyyttä, joustavuutta, kestävyyttä ja nopeutta.

Luonteeltaan kelpie on hyvin tarkkaavainen, innokas ja erittäin älykäs, lauhkea, sopeutuvainen, väsymättömän tarmokas, uskollinen ja työteliäs.

43 kelpietä on käynyt luonnetestissä 1991 - 2001, mikä on alle 30 5 kannasta. Tämä on aika vähän. 23,3 %:lla testatuista koirista luonnetesti on hylätty. Hylätyistä koirista tuonteja ja Suomessa syntyneitä on yhtä paljon. Suositeltavaa on, että ainakin jalostukseen käytetyt yksilöt olisivat luonnetestattuja. Vaikkakaan testi ei ole kelpien luonteelle paras mahdollinen mittari, mutta tällä kartoitetaan kuitenkin ääripäät.

Luonnetestit 1991 - 2001

	<i>Luonnetestatut</i>	<i>Hylätyt</i>
1991	1	0
1992	4	2
1993	2	1
1994	2	1
1995	2	0
1996	7	2
1997	6	0
1998	3	1
1999	4	1
2000	7	0
2001	5	2
Yhteensä	43	10

Kuva 5
Luonnetestien yhteenveto vuosilta 1991 - 2001

4.3 Terveys

Yleisesti ottaen australiankelpie tunnetaan erittäin terveenä rotuna. Australiankelpie ei kuulu PEVISA:an. Lisääntyminen on ongelmatonta, astutukset sujuvat hyvin ja nartut ovat hyviä synnyttäjiä. Suomessa pentuekoko on 4,75 pentua. Lisääntymisongelmiin on suhtauduttava vakavasti, sillä ongelmaton lisääntyminen on rodun elinvoimaisuuden kannalta tärkeää.

Kuten kaikilla roduilla, esiintyy myös australiankelpiellä perinnöllisiä sairauksia ja vikoja. Jalostusyksilön tulee olla vapaa vakavista perinnöllisistä sairauksista ja vioista, joita se ei myöskään tiettävästi periytä. Seuraavia rodussamme esiintyviä perinnöllisiä sairauksia ja vikoja tulee jalostuksessa erityisesti huomioida:

Lonkkaniveldysplasia (HD)

Lonkkaniveldysplasia on lonkkanivelen kehityshäiriö, jossa reisiluun pään ja lantion lonkkamaljakko eivät sovi täydellisesti yhteen ja joka pahimmillaan rampauttaa koiran. Tutkimuksissa periytyvyyden on todettu olevan 40-60 %:n luokkaa ja perityn taipumuksen lisäksi vian kehittymiseen ja sen vaikeusasteeseen vaikuttavat mm. ruokinta ja liikunta.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana yli puolet rekisteröidyistä koirista on lonkkakuvattu. 83,3 % ovat olleet terveitä (A/B), mikä on erittäin hyvä tilanne. 16,70 %:lla kuvatuista yksilöstä on tavattu muutoksia lonkkanivelissä, jotka ovat kuitenkin olleet vain lähinnä lieviä muutoksia. Keskivaikeakaan lonkkaniveldysplasia ei näytä vaivaavan australiankelpien koiraisen, kevytrakenteisen koiran elämää. Harrastamista lonkkaniveldysplasia voi vaikeuttaa ja vaikea-asteinen lonkkaniveldysplasia voi pahimmillaan rampauttaa koiran, jolloin liikkuminen on kivuliasta ja haittaa koiran elämää.

Lonkkatulokset

	A	B	C	D	E
1991	4				
1992	1		1		
1993	2				
1994	1	1			
1995	1	6		1	
1996	3	6	2	1	
1997	5	5	2	1	
1998	2	3			
1999	2	6	1	3	
2000	4	4			
2001	8	6	2		
Yht.	33	37	8	6	0
%	39,3	44,1	9,5	7,1	0

Kuva 6
Lonkkakuvaustulokset vuosilta 1991 - 2001

4.3.1 Muut perinnölliset sairaudet ja viat

Kelpiellä esiintyy satunnaisesti kivespuutoksia, purennan ongelmia ja hammaspuutoksia. Etenkin poikkeavilla väreillä (fawn, sininen) on tavattu huonolaatuisia turkkeja. Yleismaailmallisesti kelpieillä on raportoitu epilepsiaa ja autoimmuunisairauksia; SLE (Systemic lupus erythematosus) ja AIHA (Autoimmune hemolytic anemia) sekä jonkin verran iho-ongelmia. Silmänsairauksien osalta kelpiä on tutkittu vasta viime vuosina. Kaikki Suomessa tutkitut ovat olleet terveitä. Myös kyynärniveltutkitut koirat ovat olleet terveitä.

Kyynärniveltutkitut

<i>Tutkitut</i>	<i>Terveet</i>
1995 1	1
1996 0	0
1997 3	3
1998 0	0
1999 4	4
2000 2	2
2001 9	9
Yht. 19	19

Silmätutkitut

<i>Tutkitut</i>	<i>Terveet</i>
1997 1	1
1998 2	2
1999 0	0
2000 4	4
2001 6	6
Yht. 13	13

Kuva 7
Kyynärniveltutkimusten ja silmäpeilaus tulokset vuosina 1991 - 2001

4.4 Ulkomuoto

Ulkomuotojalostuksessa painopisteenä on rotumääritelmän mukaisen tyyppin ja koon säilyttäminen. Jalostuksessa tulee pyrkiä kasvattamaan rodunomaisen karvapeitteen omaavia australiankelpiä, sillä karvapeitteen tulee olla kaksinkertainen, pohjavilla lyhyt ja tiheä ja peitinkarvan tiivis. Jokainen karva on kova, suora ja ihonmyötäinen ja sateenkestävä.

Kelpien tulee aina olla erotettavissa australiankarjakoiraista, joka on luustoltaan selvästi raskaampi sekä kuonosta ja päästään vanhempi. Liiallisuuksia tulee tässäkin asiassa välttää, sillä rotumääritelmässä on myös maininta: "Ei millään lailla hento". Australiankelpien koon tulisi pysyä rotumääritelmän rajoissa ja varoa varsinkin ylisuurta kokoa. Arvostelussa tulisi painottaa toimivaa kokonaisuutta.

Suomen muotovalioarvon vaatimuksena kelpieillä on hyväksytysti suoritettu paimennuskokeen perusrata tai koulutustunnus 1-luokassa palveluskoira- tai pelastuskoira (IPOR) kokeesta tai LTE (luonnetesti) 1.

Saadakseen kansainvälisen muotovalion arvon, koiralla on oltava kaksi CACIB:ia kahdesta eri maasta, kahdelta eri tuomarilta, riippumatta rodun koiramäärästä. Ensimmäisen ja viimeisen CACIB:in välillä on oltava vähintään yksi vuosi ja yksi päivä. Vaaditun koetuloksen saavuttamisen päivämäärää ei huomioida. Käyttökoetuloksen on oltava vähintään 3. palkinto tai maininta "Hyvä" kansallisessa tai kansainvälisessä kokeessa. Jos koe arvostellaan käyttämällä pisteitä, palkinnon sijaan vaaditaan, että koira on saavuttanut vähintään 75 % maksimipistemäärästä.

Palveluskoirat: FCI hyväksyy Suomessa kaikki kansalliset palveluskoirakoemuodot. Niissä sovelletaan yllä olevia tulosvaatimuksia. Jos käyttökoetulos on saavutettu IPO-kokeessa, koiran on saatava 1-luokassa vähintään 70 % jokaisen osion maksimipistemäärästä (tottelevaisuus, jälki tai suojele).

Suomalaiset australiankelpiä ovat ulkomuodollisesti pääsääntöisesti hyvää rotutyyppiä, jotka kestävät kansainvälisen vertailunkin. Näyttelyaktiivisuus on kasvanut suhteessa rekisteröintien kasvun kanssa. 90-luvun alussa koiria kävi näyttelyissä alle 20 yksilöä/vuosi. Uudelle vuosituhannelle tultaessa kelpiä kävi näyttelyissä jo yli 40 yksilöä. Suomalaiset koirat ovat saavuttaneet muun muassa useita Maailmanvoittaja-tittleitä. Ulkomuodollisesti on havaittavissa, että kanta ei kuitenkaan ole täysin yhtenäistä, vaan ulkomuodollista vaihtelua on vielä paljon.

5. Jalostuksen tavoitteet ja strategiat

5.1 Visio

Jalostuksella pyritään säilyttämään kelpie terveenä, pitkäikäisenä koirana. Lonkkaniveldysplasian (HD) vastustamista jatketaan, suosittelemalla kaikkien koirien lonkkakuvaamista jatkossakin.

Luonteet pyritään säilyttämään vilkkaan, työteliäänä, rohkeana ja ennen kaikkea ihmisystävällisinä ja seurallisina kaikenlainen aggressiivinen käytös ihmisiä kohtaan olisi vakava virhe.

Ulkomuodon taso pyritään säilyttämään vähintäänkin entisellä tasolla, mutta eri yksilöiden tasaisuuteen pitäisi jatkossa panostaa enemmän.

5.2 Uhat ja mahdollisuudet

Yhtenä uhkana voidaan nähdä työlinjaisten koirien jalostuskäytön suosiminen SKL:n alaisen australiankelpieiden kannassa. Nämä kaksi karkeasti erotettavaa tyyppiä eroavat toisistaan ulkomuodollisesti, mutta ennen kaikkea luonneominaisuuksien puolelta. Työkoira-tyyppiset koirat ovat yleisesti ottaen fanaattisesti työhön pyrkiviä yksilöitä, siihen ne on jalostettu. Näin ollen on tärkeää pitää mielessä, että SKL:n rekisteriin rekisteröitävät koirat asuvat ensisijaisesti ihmisten lemmikkeinä ja harrastuskoirina. Työominaisuuksien runsas lisääminen voisi tuoda mukanaan joukon ongelmia koirien pitoon kaupunkialueilla.

Samalla kun asia nähdään jonkin asteisena uhkana, sitä pidetään myös mahdollisuutena rodun geenipohjan ja kannan laajentumiselle. Tällaiseen jalostukseen tulisi kuitenkin lähteä ehdottomasti hyvin harkiten, maltilla ja hyvässä yhteistyössä niin suomalaisten kuin ulkomaalaistenkin kasvattajakollegoiden kanssa.

5.3 Varautuminen ongelmiin

Pyritään muistamaan jalostuksen periaatteet = Jalostuksessa pyritään käyttämään mahdollisimman korkealuokkaista jalostusmateriaalia ja siitosyhdistelmää suunniteltaessa tulee ottaa huomioon yksilöiden luonteenominaisuudet, ulkomuodolliset seikat sekä perinnölliset viat ja sairaudet. Kuitenkaan ei tule tuijottaa liiaksi yksittäisiin kriteereihin vaan yksilöitä on tarkasteltava kokonaisuuksina.

Jalostusarvoa määriteltäessä kiinnitetään huomiota koiran oman laadun lisäksi myös sen lähisukulaisten sekä mahdollisten jälkeläisten laatuun. Jalostusyhdistelmää valitessa tulisi pyrkiä löytämään yksilöt, jotka täydentäisivät toisiaan; jos toisella on jokin selvä virhe, tulisi toisen olla siinä kohtaa virheetön. Tulee myös muistaa, että yksi uros ei sovi kaikille nartuille eikä kaikilla nartuilla tarvitse teettää pentuja.

5.4 Toimintasuunnitelma JTO:n toteuttamiseksi

Suunniteltaessa jalostusyhdistelmää tulee muistaa, että rodun *jalostuspohja on erittäin kapea*, myös mukaan lukien muu maailma. Tämän vuoksi yhtä "tähteä" ja/tai siitosmatadoria ei tule käyttää useille nartuille vaan, tulee pyrkiä käyttämään mahdollisimman paljon erilin-jaisia uroksia. Vahvasti sisäsiittoisia yhdistelmiä ei tule suosia (pienestä kannasta huolimatta), jollei se ole perusteltua jonkin rodulle tärkeän ominaisuuden esiin saamiseksi. Geenien yhdenmukaistumisella voidaan kylläkin vakiinnuttaa joitakin tiettyjä ominaisuuksia rotuun, mutta samalla lisätään mahdollisuutta vakiinnuttaa myös monen piilevän ja ei-toivottavan ominaisuuden genejä.

Jalostusyksilön tulee olla:

1. luonteeltaan rodunomainen
2. tyypiltään ja rakenteeltaan rodunomainen
3. vapaa mahdollisista perinnöllisistä sairauksista ja vioista

Jalostustoimikunta pyrkii kouluttamaan itseään ja keräämään materiaalia ko. rodusta ja jakamaan sitä tasapuolisesti rodunharrastajille. Jalostustoimikunnan tehtäviin ei kuulu: suunnitella pentueita kasvattajille, vaan tiedon jakaminen.

Ohjeita nartun omistajalle:

Ennen kuin nartulla teetetään pennut, tulee tarkoin harkita täyttääkö narttu tämän jalostuksen tavoiteohjelman mukaiset jalostusvaatimukset.

Nartun tulee olla pentujen syntyessä iältään vähintään 2-vuotias ja korkeintaan 8-vuotias, nartun fyysinen kunto huomioon ottaen. Ensimmäisiä pentuja ei nartulla tulisi teettää yli 5-vuotiaana. Lisäksi olisi suositeltavaa, että nartulla olisi hyväksytysti suoritettu luonnetesti.

Penikointivälin tulee olla vähintään 10 kk SKL:n koirarekisteriohjeen mukaisesti eikä poikkeuslupa-anomuksia tulisi puoltaa kuin erittäin painavista syistä.

Ohjeita uroksen omistajalle:

Urosta ei tule käyttää jalostukseen ellei täytä jalostuksen tavoiteohjelman vaatimuksia. Uroksen omistajan ei tule antaa urosta jalostukseen nartuille, jotka eivät täytä tavoiteohjelman vaatimuksia.

Uroksella ei tulisi olla kuin yksi pentue vuodessa ja mikäli sitä käytetään siitokseen usean vuoden ajan, tulisi määrän olla mahdollisesti tätäkin pienempi.

Alle 2-vuotiaita uroksia ei tulisi käyttää jalostukseen. Lisäksi olisi hyvä, että uroksella olisi hyväksytysti suoritettu luonnetesti (vaikuttaa rekisteröintimaksuun.)

6. Tavoiteohjelman toteutumisen seuranta

Jalostustoimikunta kerää tietoja (mm. rekisteröinnit, tutkimustulokset jne.) ja kokoaa niistä tilastoja, julkaisee kirjoituksia ja tilastoja rotuyhdistyksen julkaisuissa. Jalostustoimikunta järjestää jalostus- ja kasvattajapäiviä, joilla erilaisia luentoja yms. Jalostustoimikunta antaa myös tarvittaessa asiantuntija-apua australiankelpien ulkomaille viennissä ja tuonnissa. Jalostustoimikunta seuraa tämän jalostuksen tavoiteohjelman ajanmukaisuutta vuosittain ja tekee tarvittaessa muutosehdotuksia.

Tämä jalostuksen tavoiteohjelma pyritään pitämään rodun kehityksen tasalla ja se tarkistetaan vähintään viiden vuoden välein yhdistyksen vuosikokouksessa.

7. Kasvattajan vastuu

Luovuttaessa pennun tulee olla vähintään 7 viikon ikäinen.

Kasvattajan tulee pentuja myydessään käyttää SKL:n *Sopimus koiran kaupasta* -lomaketta ja hänen tulee kertoa pennun ostajalle rodun erityispiirteistä sekä rodussa esiintyvistä perinnöllisistä sairauksista ja vioista.

Kasvattajan tulee antaa riittävästi - mieluummin kirjalliset -ohjeet rodunomaisesta hoidosta, ruokinnasta ja pennun kasvattamisesta yhteiskuntakelpoiseksi koiraksi.

Muutoinkin kasvatustyössä tulee kaikissa asioissa noudattaa Suomen Kennelliiton yleisiä ohjeita ja määräyksiä.

8. Lähteet

Per-Erik Sundgren: Koiranjalostus (1977)
Per-Erik Sundgren: Lemmikkieläinten jalostus (1993)
Lauri Vuolasvirta: Koiranjalostuksen opas (1957)
F. B Hutt: Genetics for dog breeders (1979)
Norm Mc Leod: Australian Kelpie Handbook (1985)

9. Kuvat ja taulukot

Kuva 1 Rekisteröinnit vuosina 1991 -2001
Kuva 2 Jalostukseen käytetyt urokset vuosina 1991 -2001
Kuva 3 Jalostukseen käytetyt nartut vuosina 1991 -2001
Kuva 4 Keskimääräiset sukusiitosprosentit vuosina 1991 - 2001
Kuva 5 Luonnetestien yhteenveto vuosilta 1991 - 2001
Kuva 6 Lonkkakuvaustulokset vuosilta 1991 - 2001
Kuva 7 Kyynärniveltutkimusten ja silmäpeilaus tulokset vuosina 1991 - 2001